

Від того, як людина у віці ранньої дорослості оцінюватиме свій інтерактивний потенціал в професійній сфері, залежатиме, наскільки вона професійно адаптуватиметься, кому припіше відповіальність за результати власної діяльності, наскільки буде відповіальною за події в сімейному житті та досягненні рівноваги між роботою і позаробочою активністю.

У вибірці 23-39 років задоволення своїм досягнутим професійним рівнем зворотно пропорційне перевазі роботи, над іншою активністю, а у віці 40 – 55 років задоволення своїм досягнутим професійним рівнем пов’язане з кар’єрою інтуїцією, кар’єрою адаптацією та кар’єрою стійкістю як компонентами, які сприяють професійному розвитку.

У віці від 23-39 років чим вище людина оцінює власний потенціал тим більше вона вважає своїй дій важливим фактором в організації професійної діяльності. У віці ж від 40-55 років оцінка власних можливостей пов’язана з рівнем кар’єрої причетності і задоволеністю власним професійним рівнем, що сприяє професійному розвитку.

Отже, зв’язки компонентів професійної самооцінки у віці 23-39 років відрізняються від зв’язків компонентів професійної самооцінки 40 – 55 років. У віці від 45 до 55 самооцінка стає більш самостійною (незалежною), що проявляється в значно менший кількості зв’язків з іншими якостями порівняно з самооцінкою у віці від 23 до 39 років.

Висновки. Як складова структури «Я-концепції» професійна «Я-концепція» має такі ж характеристики: вона є оцінно-пізнавальною системою, складається з «Я-реального» та «Я-ідеального», а також Я-діючого та Я-відображеного.

Професійна «Я-концепція» – уявлення особистості про себе як про професіонала, представника професійної спільноти, носія професійної культури, що є умовою його розвитку й обумовлює інтереси, звички, особливості поведінки.

Професійна самооцінка – це узагальнена оцінка себе як професіонала. Роль самооцінки в забезпечені оптимальної саморегуляції діяльності зростає з мірою ускладнення діяльності і росту професіона-

лізму. Професійна самооцінка є складовою самооцінки особистості, та відображає судження людини про міру наявності у неї професійних якостей і властивостей у співвіднесені їх з певними професійними еталонами, які представляють собою систему професійних цінностей тієї професійної спільноти, до якої суб’єкт самооцінки відноситься та з якою себе ідентифікує.

Узагальнюючи різні погляди на професійну самооцінку, ми визначили її компоненти та підібрали кожному з них емпіричний показник.

Зв’язки компонентів професійної самооцінки держслужбовців 23 – 39 років відрізняються як комбінацією, кількістю так і характером зв’язків від компонентів професійної самооцінки держслужбовців 40-55 років. У віці середньої дорослості самооцінка стає більш самостійною (незалежною), що проявляється в значно менший кількості зв’язків з іншими якостями порівняно з самооцінкою у віці ранньої дорослості. У віці 23-39 років компоненти професійної самооцінки найчастіше пов’язані з загальним рівнем інтернальності, рівнем інтернальності в сферах сімейних та професійних відносин, а також професійною адаптацією. У віці 40-55 з компонентами, які сприяють професійному розвитку та з інтернальностю в сфері професійних відносин. В обох випадках оцінка власної ефективності в предметній діяльності пов’язана із самооцінкою свого розвитку.

Література:

1. Климов Е.А. Введение в психологию труда. – Москва. – 1998. – С. 118.
2. Могилевкин Е.А. Карьерный рост: диагностика, технологии, тренинг : монография. – СПб. : Речь, 2007. – 336 с.
3. Морозова И.Н. Эффективный сотрудник. Технологии подбора персонала / И.Н. Морозова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2005. – 188, [1] с. – (Профессиональное мастерство).
4. Мучинский П. Психология, профессия, карьера. – 7-е изд. – СПб. : Питер, 2004. – 539 с.: ил. (Серия «Мастера психологии»).
5. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение. – СПб. : «пройм-ЕВРОЗНАК», 2004. – 416 с.

УДК 159.9.072.432

ВПЛИВ СІМ’Ї НА ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)

Танасійчук О.М., асистент кафедри практичної психології
Херсонський державний університет

Стаття присвячена вивченю теоретичних та емпіричних проблем професійного самовизначення старшокласників в залежності від таких факторів, як тип дитячо-батьківських відносин та гендерних особливостей. На основі теоретично-емпіричного аналізу цієї проблематики автор приходить до висновку про значний вплив на професійне самовизначення саме типу дитячо-батьківських відносин.

Ключові слова: професійне самовизначення, гендерні особливості, тип дитячо-батьківських відносин.

Статья посвящена изучению теоретических и эмпирических проблем профессионального самоопределения старшеклассников в зависимости от таких факторов, как тип детско-родительских отношений и гендерных особенностей. На основе теоретико-эмпирического анализа этой проблематики автор приходит к выводу о значительном влиянии на профессиональное самоопределение именно типа детско-родительских отношений.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, гендерные особенности, тип детско-родительских отношений.

Tanasiichuk O.M. INFLUENCE OF THE FAMILY ON THE SELF-DETERMINATION OF THE INDIVIDUAL PROFESSIONAL (GENDER ASPECT)

The article is devoted to the study of theoretical and empirical problems of professional determination, depending on such factors as the type of parent-child relations and gender characteristics. On the basis of theoretical and empirical analysis of this issue, the author comes to a conclusion that the type of parent-child relationships has significant impact on the professional self-determination.

Key words: professional self-determination, gender characteristics, the type of parent-child relationships.

Постановка проблеми. Професійне самовизначення особистості є визначальним етапом у житті кожної людини. В залежності від того, яким є цей вибір, так будуватиметься майбутнє життя дитини. Дуже важливим є те, щоб цей вибір був адекватно співіднесений з особистістними та професійними якостями особистості, з урахуванням її потреб та інтересів. На жаль, значний вплив на професійне самовизначення у нашій країні здійснюється з боку батьків та суспільства.

Для старшого юнацького віку гендерні проблеми набувають значущості, оскільки на них впливають очікування суспільства з приводу того, яку роботу повинні виконувати чоловіки, а яку – жінки. Статеворольові стереотипи сприяють тому, що юнаки виявляють цікавість до науково-технічних дисциплін, а дівчата більш склонні до сфери мистецтва та обслуговування.

Вибір майбутньої професії безпосередньо залежить від уявлень, думок, цінностей батьків. Вони, спираючись на власний досвід та вік, вважають, що мають у всьому рацію і мають право вирішувати за свою дитину. Це негативно відбувається на професійному самовизначенні особистості старшокласника.

Актуальність дослідження. Сучасні психологічні дослідження займаються вивченням таких проблем у сфері професійної орієнтації старшокласників: теоретичні розробки з питань професійної орієнтації та профконсультування (М.С. Валітов, Н.Ф. Гейжан, Є.А. Клімов, Н.С. Пряжніков); дослідження самовизначення особистості (Є.І. Головаха, М.Р. Гінзбург, В.Ф. Сафін) та професійного самовизначення (Г.С. Костюк, Є.О. Клімов, І.П. Маноха); наукові праці з проблем психологочного консультування (Ф.Є. Василюк, С.В. Васильківська, П.П. Горностай); соціально-ціннісною обумовленістю процесу вибору професії (В.А. Андріяншин, В.В. Зворський, В.В. Юженко); дослідженням життєвої перспективи та можливостей професійного самовизначення молоді (Є.І. Головаха, В.В. Ященко).

Формулювання мети статті. Дослідити особливості вибору професії старшокласниками в залежності від статеворольових стереотипів та основних характеристик дитячо-батьківських відносин.

Виклад основного матеріалу. Основні теорії професійного самовизначення. Більшість сучасних зарубіжних теорій професійного самовизначення особистості можна узагальнити до п'яти основних: диференційно-діагностичний, психоаналітичний, теорія рішень, типологічний, теорія розвитку. Він передбачає, що професійний вибір вирішується взаємодією, взаємопливом двох структур: особистості і структури професійних вимог; психоаналітичний напрямок – професійний вибір і професійну діяльність розуміли як пряме або непряме задоволення потреб і як процес сублімації; в теоріях рішень професійний вибір виступає як аналіз системи орієнтирів у різноманітних професійних альтернативах, що дає змогу приняти остаточне рішення щодо тієї чи іншої професії; типологічна теорія або «теорія професійного оточення» була запропонована Д. Голландом. Згідно з цією теорією, людина обирає вид професійної діяльності, який найбільше відповідає типові її особистості; теорія розвитку розглядає професійне становлення та професійне самовизначення в контексті онтогенетичного розвитку особистості. Професійний вибір розглядається як довготривалий процес (тривалість понад 10 років) і містить у собі низку взаємоп'язаних рішень (Е. Гінзберг) [8, с. 201].

Таким чином, автори зарубіжних теорій розглядають процес професійного самовизначення, враховуючи індивідуально-психологічні особливості особистості, вимоги професії до психологічної сфери суб'єкта вибору, особливості особистісного розвитку тощо. Основна відмінність полягає у спрямованості своєї уваги на різні складові елементи процесу про-

фесійного самовизначення особистості, що зумовлюється традиціями психологічних шкіл, до яких вони відносяться.

Проте існують і інші точки зору. В.Ф. Сафін, Є.О. Клімов, Б.О. Федоришін розглядають професійне самовизначення як форму життєвого, особистісного самовизначення, що передбачає узгодження особистістю своїх потреб, можливостей та вимог оточення [7, с. 66].

З аналізу поглядів різних учених, які намагалися теоретично вирішити проблему професійного вибору, випливає, що професійне самовизначення – це не лише процес прийняття рішень щодо вибору професійної діяльності, але й одна з форм активності особистості, за якої вона виступає суб'єктом власної життєдіяльності. І тому сміливість, сила волі, розум, професійна спрямованість для неї є особистісною цінністю. Як наслідок цього, професійне самовизначення є засобом реалізації суб'єктивних властивостей особистості, стилю її життя. Таким чином, успіх професійного самовизначення багато в чому залежить від власної активності суб'єкта, від його життєвої позиції, що дозволяє молодій людині цілеспрямовано, усвідомлено, активно, докладаючи вольових зусиль, здійснювати вибір професійної діяльності та підготовку до неї.

Поняття про статеворольові стереотипи. З кожним роком суспільство стає все більш фемінізоване, все частіше піднімаються питання в різних сферах життя про рівність статей. Знання особливостей стереотипізації і соціальних стереотипів має велике значення для рівного співіснування двох половин, і також їх продуктивної і безконфліктної взаємодії, а вивчення гендерних стереотипів стає час з часом все більш актуальним [4, с. 63].

В сучасних дослідженнях доведено, що безперечний вплив на вибір професії мають статеворольові стереотипи. Уявлення про жіночі та чоловічі професії – один із найбільш яскравих прикладів прояву гендерних стереотипів.

Методологічною основою дослідження є концепції вітчизняних та зарубіжних вчених про сутність явища стереотипізації та процесу професійного самовизначення особистості. Теоретичною основою є роботи таких вчених, як Д. Майєрс, В.В. Рубцов, С. Форвард, Д. Торрес, Р.І. Мокшанцев, К. Хартлі, І.В. Грошев [2-6] та інші, які зробили великий внесок щодо вивчення проблеми формування і становлення статеворольових стереотипів у сучасному суспільстві.

Характеристика вибірки і методик дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі гімназії № 20 Херсонської міської ради. Участь брали учні 10-х класів у віці 16-17 років, а також їх батьки. Всього брало участь в дослідженні 50 старшокласників: 25 дівчат і 25 юнаків. Саме в цьому віці гостро ставиться питання вибору професії та подальшому навчанні за обраною спеціальністю, оскільки професійне самовизначення є новоутворенням цього вікового періоду.

У дослідженні використовувалися наступні методики:

- «Опитувальник професійних переваг» (модифікація тесту Д. Голланда) – дає можливість визначити професійну спрямованість особистості і ступінь її вираженості з урахуванням інтересів і здібностей особистості;

- методика «Діагностика батьківського ставлення» (Г.Я. Варга, В.В. Століна) – спрямована на визначення особливостей ставлення батьків по відношенню до дітей;

- анкета «Хто впливає на ваш вибір професії?» (авторська) – дослідження суб'єктивного сприйняття старшокласників власної самостійності і впливу з боку батьків.

Результати дослідження. У ході вивчення й обробки отриманих результатів ми дійшли висновку, що 32% дівчат і 69% юнаків мають невизначений статус професійного самовизначення відповідно до методики «Опитувальник професійних переваг» (модифікація тесту Д. Голланда). Крім того за цією методикою дівчата вибирають такі типи професійної спрямованості як:

- Артистичний – 53%
- Підприємницький – 34%
- Соціальний – 13%

Рис. 1. Результати за методикою «Опитувальник професійних переваг» дівчат

Юнаки обирають такі типи, як:

- Реалістичний – 13%
- Підприємницький – 33%
- Досліджуваний – 20%
- Артистичний – 27%
- Соціальний – 7%

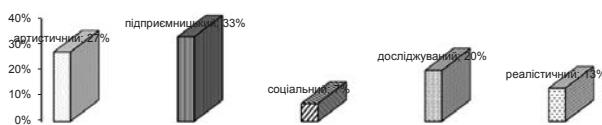

Рис. 2. Результати за методикою «Опитувальник професійних переваг» юнаків

Отримані результати свідчать про те, що вплив статеворольових стереотипів як на юнаків, так і на дівчат досить значний, оскільки 66% юнаків, так і дівчат обирають тип професії, що відповідає уявленню суспільства про «чоловічі» (досліджуваний, реалістичний та підприємницький типи) та «жіночі» (артистичний та соціальний типи) спеціальності.

Другий фактор, який був досліджений, це вплив батьків на старшокласників. За результатами методики діагностики батьківського відношення (Г. Я. Варга, В. В. Століна) можна говорити про те, що вплив з боку батьків дуже значний, оскільки спостерігається високий рівень контролю за життям дитини. Ми отримали такий розподіл результатів:

**Таблиця 1
Розподіл результатів рівня авторитарної гіперсоціалізації батьків по відношенню до дітей**

Рівень авторитарної гіперсоціалізації	Дівчата	Юнаки
Високий	68%	96%
Середній	24%	-
Низький	8%	4%

Крім того, дитина сприймається батьками як слабка і ні на що не здатна, проявляється з боку батьків прагнення до інфантілізації дитини, особливо дівчат:

**Таблиця 2
Розподіл результатів рівня інфантілізації дітей батьками**

Рівень інфантілізації	Дівчата	Юнаки
Високий	60%	44%
Низький	40%	56%

Важливо зазначити також отримані результати за анкетою «Хто впливає на ваш вибір професії?». Юнаки відчувають значний вплив батьків (64%), хоча значають, що стали самостійними ще в середньому шкільному віці (80%). Дівчата менш відчувають вплив батьків (лише 36%).

**Таблиця 3
Показники суб'єктивного відчуття старшокласників щодо періоду, коли вони стали самостійними**

Шкільний період, коли стали самостійними	Дівчата	Юнаки
Молодший	20%	-
Середній	64%	80%
Старший	12%	20%
		-
Досить рано	4%	-

Висновки:

1. В результаті проведеного психодіагностичного дослідження підтверджується наявність явища стереотипізації по відношенню до професійної спрямованості на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства. Отримані результати свідчать, що статеворольові стереотипи впливають на вибір професії і юнаків, і дівчат. 66% дівчат і 66% юнаків обирають професії, які відповідають уявленням суспільства, і лише 34% дівчат і 34% юнаків вільні у своєму виборі від гендерних уявлень. На жаль, в гендерних стереотипах проявляються статеворольові переваги, які детермінуються під впливом соціокультурних, естетичних та інших чинників. Проте з іншого боку, статеворольові стереотипи дозволяють дитині зрозуміти цінності та норми існуючого суспільства та адаптуватися в ньому без будь-яких ускладнень.

2. Вплив батьків досить значний і є вирішальним при професійному самовизначенні старшокласників, про що свідчить високий рівень авторитарної гіперсоціалізації і інфантілізації дітей, які проявляються в прагненні захистити дітей від життєвих проблем, направляючи їх на той шлях, який вони вважають правильним, крім того батьки приписують ознаки соціальної незрілості дітям. Через такі уявлення батьки рідко враховують бажання та інтереси дитини, спираючись на власний досвід, престиж і можливості кар'єрного росту в тій чи іншій професії. Необхідно в першу чергу при профорієнтації старшокласників працювати з їхніми батьками.

Література:

1. Гинзбург М.Р. Психологическое содержание личностного самоопределения [Текст] / М.Р. Гинзбург // Вопросы психологии. –1994. – № 3.
2. Грошев И.В. Гендерні образи у реклами [Текст] / И.В. Грошев // Питання психології. – 2000. – № 6. – С. 38–49.
3. Дружинин В.Н. Психология семьи [Текст] / В.Н. Дружинин. – М. : КСП, 1996. – 160 с.
4. Кльоцина И.С. Від психології статі – до гендерних досліджень у психології. [Текст] / И.С. Кльоцина // Питання психології. – 2003. – № 1. – С. 61–78.
5. Кльоцина И.С. Теоретичні проблеми гендерної психології [Текст] / И.С. Кльоцина // Світ психології. – 2001. – № 4. – С. 162–178.
6. Масачутов Р.М. Гендерні відмінності у виявах аутоагресії у підлітків [Текст] / Р.М. Масачутов // Питання психології. – 2003. – № 3. – С. 35–42.
7. Никонов Г.П. Психологический аспект самоопределения [Текст] / Г.П. Никонов, В.Ф. Сафин // Психологический журнал. – 1984. – № 4. – С.65–74.
8. Пряжнікова Е.Ю. Профорієнтація [Текст] / Е.Ю. Пряжнікова, Н.С. Пряжніков. – М. : Академія, 2008. – 496 с.